

Popularnonaukowy opis badań

Królewskie ekonomie w Rzeczypospolitej Obojga Narodów stanowiły w latach 1589-1795 najważniejsze źródło dochodu monarchy i utrzymania jego dworu. Ekonomiami nazywano wyodrębnione spośród królewskich jednostki administracyjne (funkcjonujące na wzór kompleksów majątkowych), zarządzane przez administratorów bądź dzierżawców, które podlegały królewskiemu skarbowi nadwornemu. Wyróżniano ekonomie koronne (malborską i tczewską, rogozińską, wielkorządy krakowskie, sandomierską i samborską) i litewskie (szewelską, brzeską, kobryńską, mohylewską, grodzieńską, olicką). Nazywano je zamiennie dobrami stołowymi królewskimi. Wyłączone zostały spod zwierzchności i kompetencji podskarbach koronnych, gdyż podporządkowane zostały wyłącznie królowi, który sprawował nad nimi kontrolę za pośrednictwem podskarbach nadwornych (koronnego w Koronie i litewskiego w Wielkim Księstwie Litewskim). Początkowo ekonomie oddawano w zarząd *do wiernych rąk* administratorom w zamian za wynagrodzenie. Z biegiem lat coraz powszechniejszą formą ich użytkowania były krótkoterminowe dzierżawy, połączone z opłacaniem rocznego czynszu. Wśród administratorów i zarządców niższego szczebla (podstarościch i krajników) dochodziło do częstych nadużyć w zarządzaniu majątkami, co obywateli się ze szkodą dla królewskiego skarbu i podległej im ludności.

Podstawowym celem prowadzonych w ramach projektu badań będzie analiza stosunków społeczno-gospodarczych we wsiach ekonomii samborskiej w okresie przedrozbiorowym. Podstawę źródłową zawartości merytorycznej omawianych zagadnień stanowić będą w przeważającej mierze dokumenty ksiąg sądowych wytworzonych w kancelariach sądów samborskich (administratorskich i viceadministratorskich) oraz sądów komisarskich. Obejmują one 67 rękopisów przechowywanych obecnie w Bibliotece Uniwersytetu Lwowskiego. Uzupełnione zostaną materiałami z Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie (głównie fond 856 – *Ekonomia Samborska*), a także zasobami z polskich archiwów i bibliotek. Ze względu na obfitość i różnorodność znajdującego się w nich materiału źródłowego, szczegółowe cele planowanych badań skoncentrowane zostaną wokół trzech głównych problemów badawczych: organizacji prawno-administracyjnej ekonomii samborskiej, funkcjonowaniu sądownictwa wiejskiego i położenia ludności wiejskiej w poszczególnych jej kluczach i krainach.

Dziwić może fakt, że największa pod względem obszaru i najbardziej dochodowa pod względem wpływu czynszów do skarbu królewskiego spośród wszystkich ekonomii koronnych i litewskich, nie była do tej pory szerszym polem badawczym podejmowanym tak przez historyków polskich, jak i ukraińskich (z wyjątkiem pojedynczych prac z okresu przedwojennego). Dlatego też podjęcie szczegółowych analiz w wymienionych powyżej zagadnieniach podyktowane jest chęcią uzupełnienia luki w dotychczasowych badaniach historycznych nad dziejami ekonomii samborskiej w okresie do 1772 roku. Rezultatem badań prowadzonych czasie stażu podoktorskiego będzie powstanie pracy o charakterze źródłowym, opartej na podstawie krytycznej analizy materiałów rękopiśmiennych. Główne problemy zaprezentowane zostaną za pomocą analizy opisowej i porównawczej oraz w formie prezentacji materiału statystycznego. Projekt pozwoli odpowiedzieć na szereg pytań odnoszących się do administracji ekonomii, umożliwi dokonanie spisu personelu (zarządzającego, nadzorczego i pomocniczego) w poszczególnych jej kluczach i krainach oraz pozwoli określić, w jaki sposób zarządzanie dobrami wpływało na położenie ludności tytułowej ekonomii, zwłaszcza pod kątem występujących nadużyć ze strony administratorów, podstarości i wójtów. Analiza protokołów ksiąg sądowych pozwoli scharakteryzować funkcjonowanie sądownictwa wiejskiego, przedstawić rodzaj rozpatrywanych spraw i sporządzić katalog popełnianych przestępstw we wszystkich kluczach i krainach. Ponadto zakłada poznanie struktury własności ziemi i rozmiarów form renty feudalnej w poszczególnych wsiach ekonomii w oparciu o zachowanie inwentarze i lustracje.

Projekt zakłada poszerzenie w znacznym stopniu dotychczasowej i bardzo znikomej wiedzy o największej spośród wszystkich dóbr stołowych Rzeczypospolitej – ekonomii samborskiej. Zrealizowanie przyjętych celów badawczych, umożliwi określenie podstaw teoretycznych do podjęcia dalszych szczegółowych badań nad pozostałymi aspektami dziejów tytułowej ekonomii.